

Ciao, eco Milano!

Van 1 mei tot 31 oktober loopt in Milaan de wereldtentoonstelling Expo 2015. Die staat in het teken van duurzame voeding en energie voor het leven. Maar kan je ook een duurzame citytrip Milaan maken? Pasar trok op verkenning en selecteerde de milieuvriendelijkste adressen in vijf levendige stadswijken.

1) Porta Nuova: er zit een boom aan je huis

In de buurt van station Garibaldi verrijst sinds enkele jaren een totaal nieuw district, dat nu al symbool staat voor het Milaan van de toekomst. De wolkenkrabber Torre Unicredit is met 231 meter het hoogste gebouw in Italië, maar het is vooral de Bosco Verticale waarvan de foto's de wereld rondgaan. De Bosco Verticale zijn twee woonblokken met in totaal bijna duizend bomen erop, die wortel hebben geschoten op gevels en terrassen. De bomen zijn niet louter een fantasietje, ze hebben drie functies: de lucht zuiveren, het stadsgeluid dempen en de temperatuur in de appartementen regelen. Kan je nog ecologisch denken voor een nieuwbouw in een volgebouwde stad?

Bosco Verticale is het werk van de Milanese architect Stefano Boeri, die voor het ontwerp werd bijgestaan

door landschapsarchitecten en botanisten. Hun inzicht was onder meer nodig voor de keuze van de bomen, die de komende jaren op de Bosco Verticale dienen te overleven. Het wordt uitkijken naar hoe dit op de beide torens van respectievelijk 119 en 87 meter hoog zal evolueren. Wie interesse heeft in de aankoop van een appartement, mag beginnen te sparen: de minimumprijs voor een flat bedraagt... 660.000 euro. Volledig gratis is de toegang tot het park dat momenteel aan de voet van de Bosco Verticale wordt aangelegd. Die sterke aandacht voor groen en duurzaamheid kadert in het urbanistische totaalconcept van dit nieuwe district, waar ook ruimte is voor cultuur, kantoren en commerciële ruimtes. Een van de nieuwe winkels op deze hippe plek in Milaan is van het Belgische modelabel Les Hommes. Enkele maanden geleden was de opening van deze winkel nog te volgen in het één-programma *Duizend Zonnen*, ondertussen hebben ontwerpers Tom Notte en Bart Vandebosch hun draai gevonden in Milaan.

2) Ecoshopping tussen Piazza XXV Aprile en Scala

Tussen het nieuwe district Porta Nuova en het legendarische Teatro alla Scala bevindt zich een wirwar van kleinere straten met honderden winkels. Verwacht hier geen spectaculaire flagshipstores of winkels van grote modemerken, maar wel shops met originele ideeën en minder voor de hand liggende concepten. We beginnen onze verkenning aan het Piazza XXV Aprile, waar vorig jaar Eataly opende. Eataly is een culinair belevingscentrum dat olijfolie, pasta, kaas en andere typisch Italiaanse producten van topkwaliteit in de kijker plaatst en te koop aanbiedt. Heel wat van de producten zijn biologisch geteeld of geproduceerd, maar het biolabel is geen must. Ook ambachtelijk geproduceerde en kwalitatief hoogstaande Italiaanse voedingswaren krijgen >>>

Tussen het nieuwe district Porta Nuova en het Teatro alla Scala bevindt zich een wirwar van straatjes. Je vindt er originele en vaak groene shops.

1. De Duomo van Milano.
2. Chic tweedehands shoppen bij Cavalli e Nastri Vintage.
3. Een bio-ijsje eten kan bij Gelateria Helà.
4. Publieke huurfietsen van Bike Mi.
5. Verse pasta in culinair belevingscentrum Eataly.

Struinen langs de vitrines tussen de Duomo en het Castello Sforzesco.

In de Chiesa Santa Maria delle Grazie prijkt het wereldvermaarde *Laatste Avondmaal* van Leonardo da Vinci.

een plaats in de rekken. In Eataly bevinden zich ook zes restaurants: een pasta- en pizzahoek, een vleesrestaurant, een visrestaurant, een bakkerij, een dessertbuffet en het sterrenrestaurant Alice. Al die restaurants bereiden hun gerechten met producten uit de rekken van Eataly, wat inspireert om al dat lekkers ook zelf eens te bereiden (en daar te kopen natuurlijk).

Een volgende stop is **ASAP**, wat staat voor As Sustainable As Possible. In deze winkel voor zowel vrouwen als mannen zijn alle kledingstukken vervaardigd van honderd procent kasjmier en natuurlijke stoffen. Voor het kleuren van de kleding werden geen chemicaliën gebruikt en de lederwaren zijn ecologisch verant-

woord geloid. En alle stukken zijn 'Made in Italia'. Een andere kledingwinkel in deze wijk interpreteert duurzame fashion op een wat andere manier. In **Cavalli e Nastri Vintage** worden al vijftien jaar kledingstukken van grote merken hersteld en tweedehands aangeboden. Stylisten komen er vaak ideeën opdoen en modellen als Naomi

Campbell zijn fan en klant. Schuin tegenover Vintage, in een van de **Bar à parfums** van Milaan, dwepen de verkoopsters met 'green fragrances'. Nog een ecovriendelijk adres in deze winkelbuurt is de ecobookshop van keukenfabrikant **Valcucine**. Boven hun toonzaal in de Corso Garibaldi hebben ze een volledige etage gewijd aan boeken over ecologie en duurzaamheid. Met uitzondering van enkele Engelse titels beperkt het aanbod zich wel tot Italiaanse

werken van bijvoorbeeld Carlo Petrini, de bedenker van slowfood. Nog twee op-en-top biologische tussenstops voor wie zin heeft in iets zoets: de biobar in het **Centro Botanico** of **Gelateria Helà** met uitsluitend biologisch bereid ijs, onder meer op basis van bessen uit Tibet.

3) Parco Sempione: van wereldtentoonstelling tot werelderfgoed

Expo 2015 is niet de eerste wereldtentoonstelling die in Milaan wordt georganiseerd. In 1906 verzamelde de wereld al eens in het ruim vijftig hectare grote Parco Sempione, het grootste park in het centrum van de stad. Met uitzondering van het Acquario Civico, waar bijzondere aandacht wordt besteed aan vissen uit Italiaanse wateren, zijn er helaas niet veel sporen meer van die eerste wereldtentoonstelling, maar Milanezen en bezoekers komen maar wat graag flaneren en picknicken in het park. Joggers kunnen er een toertje maken op de atletiekpiste die zich in de historische Arena Civica bevindt. Andere opmerkelijke gebouwen in het Parco Sempione zijn het Triennale Design Museum en het Castello Sforzesco, waarin verschillende kunstmusea gevestigd zijn.

In Parco Sempione openen op zonnige dagen verschillende eetkraampjes en terrasjes, maar voor een gezonde lunch kan je beter naar Bioesseri, ten zuiden van het park. Je kan er kiezen tussen heel wat biologische gerechten, iets drinken in de wijnbar of gezond snacken in de vruchtenbar of de *yogurteria*. Na de lunch bij Bioesseri ben je ongetwijfeld weer op krachten om in de buurt een bezoek te brengen aan de Chiesa Santa Maria delle Grazie met het meesterwerk van Milaan: Leonardo da Vinci's *Laatste Avondmaal*. Maar lang kan je Christus en zijn twaalf >>>

Het Parco Sempione is het grootste park in het centrum van de stad. Milanezen en bezoekers komen er graag flaneren.

Voedings salon met een duurzaam Belgisch paviljoen

'Onze samenleving stormt met 200 kilometer per uur af op een muur.'

Verschillende wereldtentoonstellingen uit het verleden hebben grote monumenten opgeleverd. Denk maar aan de Eiffeltoren (Parijs, 1889) en het Atomium (Brussel, 1958). Naar aanleiding van deze wereldtentoonstelling in Milaan is er geen kolossaal monument opgetrokken, maar het tijdelijke expoterrein is wel gevuld met tientallen opmerkelijke paviljoenen. De meer dan 140 deelnemende landen zullen in die paviljoenen een antwoord trachten te geven op de vraag of er in de toekomst nog voor iedereen goed, gezond, genoeg en duurzaam voedsel zal zijn. Verschillende deelnemers lijken niet erg lang te hebben nagedacht over die vraag en hun paviljoenen zijn louter een showcase van al het lekkers wat er in hun land vandaag voorhanden is.

Gelukkig pakken andere landen uit met een ambitieuzer en duurzamer concept. Zo worden er in het Franse paviljoen groenten gekweekt en het Italiaanse paviljoen heeft een luchtreinigende gevel. Ook de bedenkers van het Belgische paviljoen hebben het uitgangspunt van de expo au sérieux genomen. Het paviljoen combineert een presentatie van al het Belgische lekkers met een duurzaam concept van hoe we energiebewust met voedsel kunnen omgaan. Patrick Genard, de Belgische architect van het paviljoen,

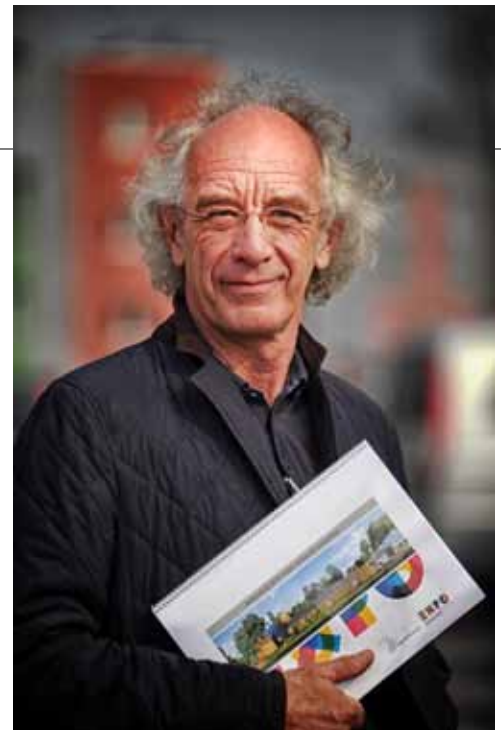
licht toe: 'De vraag hoe we in de toekomst de planeet zullen voeden, intrigeert me. In de zestig jaar dat ik hier op aarde rondloop, is de wereldbevolking verdrievoudigd. Over enkele jaren zullen we met acht miljard zijn. We rijden met onze samenleving met een snelheid van 200 kilometer per uur, maar we stormen af op een muur. Een frontale botsing dreigt.'

Voedsel kweken in de stad

Genard heeft het Belgische paviljoen vanuit een urbanistisch concept bedacht: 'Ik heb me laten inspireren door steden waar de natuur tot dicht bij het centrum weet te penetreren. In Berlijn dankzij het woud, in Stockholm dankzij de zee en in Amsterdam zorgen kanalen voor het water. Als je die steden van bovenuit bekijkt, zie je dat de centra ervan gemakkelijker bereikbaar blijven. Het kost zo minder energie om het centrum te bevoorraden en draaiende te houden. In het geval van vele andere steden kan je je niet voorstellen hoeveel energie het kost om die centra te bevoorraden. We kunnen dat in de toekomst niet meer volhouden. Voedsel zal bijvoorbeeld meer en meer in de steden zelf moeten worden geproduceerd. In België staan we nog niet zo ver, maar stadstuinen zullen nodig zijn.'

Op basis van deze visie heeft Genard het Belgische paviljoen vormgegeven. Een lange arm grijpt de bezoekers en sleurt hen als

Expo Gate vormt een brug tussen het centrum van Milaan en het tijdelijke expoterrein in de periferie.

Patrick Genard, architect van het Belgische paviljoen.

het ware mee naar de bol in het centrum. In de arm wordt een overzicht gepresenteerd van wat België cultureel, economisch en ecologisch voorstelt. Daarna dalen bezoekers af langs wanhopige beelden en cijfers. In de kelder van het paviljoen volgt dan een mogelijk antwoord op het energieprobleem en zorgen nieuwe technologieën ervoor dat hier groenten kunnen worden geteeld. En die groenten verhuizen naar de bovenverdieping, waar culinair hoogstaande gerechten, bier en chocolade worden geserveerd. Al die Belgische specialiteiten zullen de honderdduizenden bezoekers aan Expo 2015 zeker smaken, maar Genard bekijkt het met meer idealisme: 'Ik hoop met dit Belgische paviljoen mensen te overtuigen dat er antwoorden zijn. We moeten ons realiseren dat we dreigen geconfronteerd te worden met energieschaarste en dat we met z'n allen onze verspillende levensstijl moeten veranderen. Nu!'

'We moeten met z'n allen onze verspillende levensstijl veranderen.'

De Bosco Verticale, twee woonblokken met in totaal duizend bomen erop.

In de wijk Porta Nuova staat het hoogste gebouw van Italië: de Torre Unicredit.

apostelen niet bewonderen, want elk kwartier volgt een andere groep van dertig bezoekers. Een door Unesco als werelderfgoed erkend monument wordt op die manier bijna een kermisattractie... Speciaal voor de Expo 2015 wordt da Vinci's *Laatste Avondmaal* gereconstrueerd. De deelnemers aan de reconstructie betalen zo'n torenhoog bedrag dat het onderhoud van kerk en kunstwerk voor minstens enkele jaren is verzekerd. Amen!

4) Porta Romana: stadsboerderij naast Pradapaleis

Momenteel is Porta Romana in het zuiden van Milaan nog een toeristenloze zone, maar met de nakende opening van de nieuwe expositieruimte van de Fondazione Prada komt daar ongetwijfeld verandering in. De Fondazione Prada is een stichting die zich wijdt aan hedendaagse kunst en cultuur. Hun vestiging in Milaan, een werk van Nederlands architect Rem Koolhaas, zal stevig afsteken tegen de vaak saaie appartementsblokken in deze wijk. Toch is er al een opvallend - én duurzaam - adres in de wijk: Un Posto a Milano. In deze gerenoveerde achttiende-eeuwse boerderij zit een restaurant annex sociale ontmoetingsplek, die functioneert volgens de filosofie van 'km vero' (echte kilometers): de gerechten in het restaurant worden dus bereid met seizoensgroenten en andere producten uit de onmiddellijke omgeving van Milaan. Wekelijks is er op de binnenplaats een markt waarop boeren, wijnbouwers en andere producenten zonder tussenkomst van de groothandel hun producten kunnen verkopen aan de lokale bevolking.

De filosofie van Un Posto a Milano sluit goed aan bij de krijtlijnen van de huidige Expo 2015, maar de uiteindelijke invulling maakt het contrast tussen beide

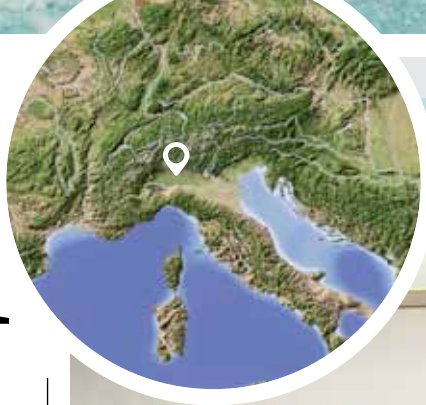
initiatieven net bijzonder groot. Naar de Expo 2015 komen veel internationale bezoekers, vaak met allesbehalve groene privéjets, terwijl je hier in Porta Romana tussen een heel geëngageerde en jonge groep Milanezen belandt, die de crisis in Italië beu zijn en de toekomst willen aanpakken op een gematigde, duurzame manier.

5) Porta Venezia: op twee wielen langs Milanese art nouveau

Door het drukke verkeer is Milaan niet bepaald een fietsvriendelijke stad. Toch werd er de voorbije jaren doordacht geïnvesteerd in fietspaden en net als andere wereldsteden heeft Milaan met Bike Mi een goed verspreid netwerk van openbare huurfietsen. Een leuke buurt om er eens per fiets opuit te trekken, is Porta Venezia. Populaire bezienswaardigheden zie je hier niet, maar in de vrij rustige straten fiets je voorbij tal van mooie herenhuizen in libertystyle, de Milanese versie van de art nouveau. Behalve indrukwekkende façades hebben heel wat van deze huizen ook mysterieuze binnenplaatsen en mooie tuinen. Hou in de Via Mozart zeker even halt aan de Villa Necchi Campiglio met in de tuin het oudste privé-zwembad van de stad. Even verderop, voorbij de Viale Abruzzi, fiets je door een bescheidener wijk met de goedkoopste hotelletjes van Milaan. Een coole tussenstop is hier het Upcycle Milano Bike Café, waar je biologische bieren en gezonde gerechten kan proeven in het gezelschap van fietskoeriers en andere hippe mensen die de fiets verkiezen boven de files. En voor wie na deze stop opnieuw de fiets op springt, is er een eindje verderop de universiteits-campus met de prachtige botanische tuin Orto Botanico di Cascina Rosa. <<

CITYTRIP

Milaan

De wereldtentoonstelling Expo 2015 vindt plaats van 1 mei tot 31 oktober in Rho, een gemeente in de periferie van Milaan, en staat in het teken van duurzame voeding en energie voor het leven. Zelf zin in een groene citytrip Milaan?

ERHEEN

- **vliegtuig:** Pasar vloog met Ryanair. Dagelijks vluchten van Charleroi naar Bergamo, waar drie bussen per uur naar het centrum van Milaan vertrekken. Voor meer comfort en flexibiliteit biedt Ryanair nu ook de formule Business Plus. www.ryanair.com
- Compenseer de CO₂-uitstoot van je vliegreis via de website van Compenco2: www.compenco2.be. Voor een vlucht naar Milaan betaal je slechts € 4,50 extra.

ETEN & DRINKEN

- 1 **Eataly:** culinair belevingscentrum met zes restaurants. Je kan er ook typisch Italiaanse producten kopen, workshops volgen en muziekoptredens bijwonen. Eataly Smeraldo Milano, Piazza XXV Aprile 10. www.eataly.it
- 2 **Centro Botanico:** biobar. Piazza San Marco 1. centrobotanico.it
- 3 **Gelateria Helà:** biologisch bereid ijs. Via Volta 11. www.helaa.it
- 4 **Bioesseri:** uitgebreide keuze aan biologische gerechten, zowel vegetarisch als met vis en vlees. Daarnaast bevinden zich in deze zaak ook een

wijnbar, een vruchtenbar en een aantrekkelijke *yogurteria*. Bioesseri is ook een bioshop. Via Edmondo de Amicis 45. www.bioesseri.it

- 5 **Un Posto a Milano:** restaurant in een achttiende-eeuwse boerderij, waar rekening wordt gehouden met de voedselkilometers van wat er op je bord komt. Je kan hier ook deelnemen aan food- en herstelworkshops. Via Cuccagna 2. www.unpostoamilano.it
- 6 **Upcycle Milano Bike Café:** biologische bieren en gezonde gerechten. Wekelijks vinden hier lezingen en andere evenementen rond fietsen plaats. Via A.M. Ampère 59. www.upcyclecafe.com

DOEN!

- 7 **Les Hommes:** Belgische mannenmode in het hippe district Porta Nuova. Via Vincenzo Capelli 4. www.leshommes.com
- 8 **ASAP:** ecologische kledij, *made in Italy*. Corso Garibaldi 104. www.asaplab.it
- 9 **Cavalli e Nastri:** shoppen waar Naomi Campbell kleren koopt? Het kan in deze bijzondere tweedehandswinkel. Via Brera 2. www.cavallienastri.com
- 10 **Bar à Parfums:** een olfactorische reis op weg naar je favoriete parfum. Ook voor je huis. Via Brera 5. www.baraparfums.it

15. GA NIET NAAR HUIS ZONDER...

... de Duomo te bezoeken, een van de grootste kerken ter wereld. Klim op een heldere dag naar het dak en geniet van het panoramische uitzicht. Via dell'Arcivescovado 1. www.duomomilano.it

I Giardini di Porta Nuova.
1.000 mq di verde, il modo migliore di vivere Milano

11 **Valcucine Ecobookshop:** boven de toonzaal van keukenfabrikant Valcucine is een volledige etage gewijd aan boeken over ecologie en duurzaamheid. Corso Garibaldi 99. www.valcucine.it

12 **Parco Sempione:** het grootste park in Milaan met verschillende musea in het Castello Sforzesco. Piazza Castello. www.milanocastello.it

13 **Chiesa Santa Maria delle Grazie:** kloosterkerk met *Het Laatste Avondmaal*, het wereldvermaarde fresco van Leonardo da Vinci. Piazza Santa Maria delle Grazie. Reserveren noodzakelijk via www.milan-museum.com

14 **Orto Botanico di Cascina Rosa:** de botanische tuin van de universiteit van Milaan. Via Valvassori 7. www.unimi.it/ateneo/3821.htm

SLAPEN

16 **Hotel E.c.ho. Milano:** ecochic viersterrenhotel in de stationsbuurt.

Vanaf € 100/nacht. Viale Andrea Doria 4. www.starhotels.it

17 **Klima Hotel:** dit zakenhotel vlak bij de site van Expo 2015 is een van de eerste klimaatneutrale hotels in Milaan. Vanaf € 100/nacht. Via Privata Venezia Giulia 8. www.klimahotelmilano.fiore.it

18 Pasar reserveerde via Airbnb en logeerde in **The Artist Studio**, een studio in de buurt van Porta Venezia voor € 75/nacht voor 2 personen. Via Rosolino Pilo 20. www.airbnb.be

MEER INFO

- www.expo2015.org: alle praktische informatie over de wereldtentoonstelling Expo 2015.
- www.wonderfulexpo2015.info: de officiële toeristische website van Expo 2015 met tips voor uitstappen in Milaan en omgeving.
- www.enit.it/nl/: website van de Italiaanse Nationale Dienst voor Toerisme in Brussel.
- www.bikemi.com: Bike Mi, het netwerk van publieke huurfietsen in Milaan.

